

УДК 008 (477)

*Хлебосолов Ігор Олексійович,
здобувач Національної академії керівних
кадрів культури і мистецтв
khlebosolov@yahoo.com*

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ УКРАЇНИ В УМОВАХ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

Мета дослідження полягає у виявленні концептуальних засад та культурних парадигм державної культурної політики у формуванні культурного простору в умовах незалежності, студіюванні процесу її реалізації та результатів у часовопросторовому вимірі. *Методи дослідження.* У дослідженні використано порівняльний метод, метод документального аналізу, комплексний підхід до дослідження. При дослідженні проблеми було також прийнято до уваги синергетичні дослідницькі парадигми в галузі культурології, а також загальні методи аналізу і синтезу. Використання вказаних методів дослідження сприяло отриманню власних теоретичних результатів. *Наукова новизна* одержаних результатів обумовлена вибором теми дослідження та полягає у визначенні періодизації процесу формування національного культурного простору та його контексту і змісту. Обґрунтовано ідею, що процес формування культурного простору проходить у взаємозв'язку митця й творчого середовища із державою та її інститутами, і у часопросторі моделі їх розвитку не співпадають. *Висновки.* З проголошенням незалежності України нагальним завданням державної політики стало формування нової парадигми національного культурного простору. На відміну від радянської концепції “управління культурою” на державному рівні затверджується нова модель культури, яка визначає її як форму вияву національної самосвідомості, національної ідентичності, фактора консолідації суспільства та ефективності соціально-політичних перетворень.

Ключові слова: концепція, культура, моделювання, культурна політика, держава.

Хлебосолов Игорь Алексеевич, соискатель Национальной академии руководящих кадров культуры и искусств

Формирование культурного пространства Украины в условиях независимости

Цель исследования заключается в выявлении концептуальных основ и культурных парадигм государственной культурной политики в формировании культурного пространства в условиях независимости, исследовании процесса реализации и результатов политики в пространственно-временном измерении. *Методы исследования.* В исследовании использованы сравнительный метод, метод документального анализа, комплексный подход к исследованию. При исследовании проблемы были также приняты во внимание синергетические исследовательские парадигмы в области культурологии, а также общие методы анализа и синтеза. Использование указанных методов исследования способствовало получению собственных теоретических результатов. *Научная новизна* исследования обусловлена выбором темы исследования и состоит в определении периодизации процесса формирования национального культурного пространства, его контекста и содержания. Обосновано идею, что процесс формирования культурного пространства проходит во взаимосвязи художника и творческой среды с государством и его институтами, и в пространстве модели их развития не совпадают. *Выводы.* С провозглашением независимости Украины неотложной задачей государственной политики стало формирование новой парадигмы национального культурного пространства. В отличие от

советской концепции "управления культурой" на государственном уровне утверждается новая модель культуры, которая определяет ее как форму проявления национального самосознания, национальной идентичности, фактора консолидации общества и эффективности социальных и политических преобразований.

Ключевые слова: концепция, культура, моделирование, культурная политика, государство.

Hlebosolov Igor, Researcher, National cademy of Managerial Staff of Culture and Arts

Formation of the cultural space of Ukraine in the conditions of independence

Purpose of Article. *The purpose of the study aims to identify the conceptual foundations and cultural paradigms of the state cultural policy concerning the creation of the cultural space under conditions of independence, studying the process of its implementation and the results in time-space dimension. Methodology.* *The research uses a comparative method, a method of documentary analysis, and a comprehensive approach to research. In studying the problem, synergistic research paradigms in the field of cultural science, as well as general methods of analysis and synthesis, were taken into consideration. The use of the mentioned methods of the research contributed to obtaining their theoretical results. Scientific Novelty.* *The scientific novelty of the results has defined by choice of the topic of study and the periodization of the process of the national cultural space formation as well as its context and content. The idea that the process of cultural area creation is in the relationship between the artist and the creative environment with the state and its institutes is grounded, and the models of their development do not coincide in term of the time-space phenomenon. Conclusions.* *With the proclamation of independence, the urgent task of state policy was the formation of a new paradigm of the national cultural space. Unlike the Soviet concept of "cultural management," a new model of culture is approved at the state level, which defines it as a form of manifestation of national identity, the factor of consolidation of society and the effectiveness of socio-political transformations.*

Key words: *concept, culture, modeling, cultural policy, state.*

Актуальність теми дослідження. Розвиток української культури в умовах зростання національно-культурної ідентичності під час становлення незалежної держави свідчить про нове національно-культурне відродження, активізацію процесів національного, релігійного, демократичного оновлення суспільства. Незважаючи на несприятливі економічні чинники, матеріально-фінансові негаразди, культурно-мистецьке життя в країні та регіонах стає більш насиченим, відображає різні художні напрями і стилі, нову соціокультурну ситуацію в Україні.

У розвитку українського соціокультурного середовища відзначаються фактори, що негативно позначаються на стані справ у галузі, що, передусім, пов'язані з недосконалістю законодавчо-нормативної бази, скороченням фінансування галузі як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях, неготовності значної частини управлінців, а також працівників культури і мистецтва до роботи в нових політичних і соціально-економічних ринкових умовах. Несприятливо позначилась на стані державної культурної політики й російська анексія Криму та сучасне загострення політичної ситуації на Сході країни. Воєнно-політичні події підтверджують актуальність формування культурного простору України на національно-історичних традиціях та з урахуванням досвіду провідних країн як основи національної безпеки.

Аналіз досліджень та публікацій. Процес розвитку державної політики в галузі культури у постсоціалістичний період представлений у дослідженнях

О. Кравченка [4], Л. Сохань [9], Д. Дзвінчука [1], О. Немчука [1], О. Задихайло [2], В. Малімона [5], В. Карпова [3], В. Чернеця [10].

Мета дослідження полягає у виявленні концептуальних засад та культурних парадигм державної культурної політики у формуванні культурного простору в умовах незалежності, студіюванні процесу реалізації державної культурної політики та результатів її реалізації.

Виклад основного матеріалу. Важливими складовими державної культурної політики є створення системи законодавчих актів, регуляторних заходів, конкретних дій і пріоритетів у сфері культури, що відображають соціокультурні потреби суспільства. З початком трансформації радянського суспільства у формацію незалежної держави нагальним завданням постало формування національного культурного простору.

Аналіз розвитку культурної політики у пострадянський період дозволяє виокремити основні етапи формування культурного простору держави в умовах незалежності України [10, 374]. Головним критерієм у запропонованій періодизації виступили співвідношення між прогнозованими та кінцевими результатами реалізації державних програм та проектів розвитку культурної сфери, набуття внаслідок цього концептуально нових якісних чинників у становленні нової моделі вітчизняного культурного простору.

У контексті вищезазначеного першим етапом можна вважати період відродження культурного простору на національно-демократичних засадах. Цей етап, який можна окреслити 1991–1996 роками, характеризується початком формуванням законодавчих основ, початком процесу вивільнення суспільства від нашарувань комуністичної ідеології та моралі, вільного доступу до надбань світової культури та усіх пластів духовної спадщини. Попри позитивні зміни відбувалися й процеси, до яких суспільство при визначенні культурних пріоритетів не було спроможне рефлексувати. Мова йде про масований імпорт культурних цінностей західних суспільств, девальвацію радянської спадщини, виродження цінностей традиційної національної культури, а також нестабільність, хаотичність, непослідовність, неорганізованість, видозмінюваність форм і норм життя на тлі загальносистемної соціально-економічної кризи.

Відставання у формуванні нових правових засад культури та мистецтва на тлі швидких змін у суспільстві призвело до комерціалізації культурної сфери, спричинило падіння соціального престижу більшості професій культурної сфери через низьку соціальну захищеність, прогресуючу культурну деградацію населення, особливо молодого покоління.

Проте з перших кроків незалежності засоби, спрямовані на оптимізацію галузі, свідчили про вироблення концептуально нової моделі державного регулювання культурною сферою. Разом з деідеологізацією, відбулася децентралізація управління культурою, прийнята ціла низка важливих законодавчих та нормативних актів, які визначили принципи держави в галузі культури.

Серед таких перших правових нормативів у культурній сфері незалежної України основоположним став Закон України “Основи законодавства про культуру в Україні” (1992), який до сьогоднішнього дня визначає методологію правових, економічних, соціальних та організаційних засад розвитку культури в Україні [6]. Проте, законодавчо задекларовані принципи державної культурної політики, мали радше декларативний, ніж практичний характер і імплементація закладених принципів державної політики у сфері культури розтягнулася у часі та потребує кореляції з обставинами суспільного розвитку в умовах набутого досвіду вільної ринкової економіки.

З прийняттям Конституції України (1996) законодавчо задекларовано фундаментальні засади створення моделі демократичної системи суспільства, зафіксовано стратегічний курс України стати правовою державою, що потребувало розроблення відповідної нормативно-правової бази, реальних практичних кроків в усіх галузях життя суспільства, зокрема й у сфері культури. Цей період, 1996–2007 роки, характеризується формуванням моделі національного культурного простору в напрямку його демократизації та наближення до міжнародних стандартів.

Попри декларативність та малоефективність, загалом державна культурна політика у 1996–2007 роках, засвідчила, що в Україні активно формується концептуальне ставлення до сфери культури, визначено способи її правового захисту. Саме в цей період в Україні склалося й концептуальне усвідомлення необхідності збереження національної культурної спадщини як основи національної культури та подальшого розвитку традиційних культур народів, що населяють Україну.

Третій, принципово новий період державного регулювання формуванням нової моделі національного культурного простору, визначається з 2007 р. Це проявилось у намаганні сформувати нові методи управління галуззю культури, розробити модель фінансового та матеріально-технічного забезпечення культурного розвитку із залученням коштів державного та місцевого бюджетів, благодійної допомоги, спонсорських і меценатських коштів, створити цілісний інформаційно-культурний вітчизняний простір, а також активізувати участь України в міжнародних культурних проектах, культурно-інформаційному обміні з країнами Європи та світу [7].

Законодавчим актом, що відповідає істотно зміненій суспільній, культурній, економічній ситуації в Україні став Закон України “Про культуру”, що, передусім, визначив права громадян у сфері культури, серед яких: право на свободу творчості, на вільний вибір виду діяльності у сфері культури й її вільне провадження (зокрема, на створення закладів культури), право на доступ до культурних цінностей і культурних благ, на збереження та розвиток своєї культурної і мовної самобутності, на здобуття культурно-мистецької освіти та ін. [8].

Разом з цим, Закон України “Про культуру” поставив за мету поліпшити правову базу державної підтримки розвитку культури, стати дієвим регулятором різноманітних форм культурної діяльності. Документ спрямований також на підвищення відповідальності за порушення його вимог, уточнення

повноважень державних органів охорони культурної спадщини, положень щодо збереження пам'яток історії, культури та діяльності історико-культурних заповідників тощо. Зокрема, серед основних принципів державної політики у сфері культури, визначених у Законі, є: пропагування української національної культури в усій її різноманітності за кордоном і світової культурної спадщини в Україні; підтримка вітчизняного виробника у сфері культури; підтримка українського культурного життя в усьому світі, надання українського характеру сучасній індустрії розваг; підтримка регіональних культур і підвищення значення обласних, районних центрів, міст з історичними культурними традиціями.

Попри всі позитивні наслідки ухвалення такого вкрай важливого для розвитку сфери культури нормативного документа, не можна не помітити і його недоліки, одним з яких є те, що в багатьох випадках норми Закону не мають прямої дії та вимагають розроблення окремих підзаконних актів.

Характерною особливістю сучасного періоду формування національного культурного простору стала концептуалізація сучасної державної культурної стратегії у масштабних програмах економічного і соціального розвитку України та програмах діяльності Кабінету Міністрів України, в яких обов'язково враховуються аспекти розвитку культури. Крім того, стратегічні напрями державної культурної політики віддзеркалені у державних цільових концептуальних програмах у сфері культури, що розробляються і затверджуються згідно із законодавством. Такі масштабні програми здатні об'єднати зусилля та ресурси центральних і місцевих органів влади, бюджетні та позабюджетні кошти, дії державних і недержавних установ та організацій, спрямовані на розвиток культури та мистецтв України, на повніше задоволення соціокультурних потреб громадян, зокрема – потреб соціально незахищених груп, культурно-дозвіллевих потреб молоді, а також потреб представників різних етносів України у збереженні й розвитку їх культур.

Аналіз показав, що концептуальні засади функціонування національного культурного простору, які відображені в чинних законодавчо-нормативних актах, поєднують напрями національного розвитку культури з розвитком загальнолюдських цінностей, визнанням пріоритету міжнародно-правових норм регулювання культури. Разом з цим, серед пріоритетів культурної політики України явно переважають ті, що спрямовані на національні цінності, що є проявом такого складного і багатогранного питання як національно-державні інтереси.

Наявність великої кількості нормативно-правових актів у законодавчому просторі культури України демонструє складні трансформаційні процеси, притаманні національному культурному простору, а їхній зміст відбиває провідні тенденції у формуванні законодавчих основ культурного будівництва. Проте в них існують відчутні прогалини. Скажімо, окремі галузі культури залишаються поза межами законодавчого регулювання, не прийняті досі або довгий час не поновлюються окремі галузеві закони, що призводить до їх невідповідності державній політиці, як зазначено у дослідженні В.Карпова [3, 24].

Аналіз результатів студіювання культурних процесів науковцями та вченими показав, що у сучасному культурному просторі України продовжують домінувати методи державного управління розвитком соціокультурної сфери, які мали місце у практиці радянської школи адміністративно-командного менеджменту. У сфері культури ще не створено дієвого і ефективного законодавчого, нормативно-правового, регуляторного забезпечення, адекватних сучасним вимогам механізмів адміністрування, домінують традиційні маскультівські методи планування, не утверджено принципи і правила надання необхідної фінансової, інформаційної і, зрештою, професійно-управлінської підтримки головним суб'єктам генерування конкурентоздатного, національного українського культурного продукту.

У такому форматі найбільш радикальним в оцінці сучасної державної культурної політики є точка зору О. Кравченко, який, аналізуючи вітчизняні нормативні документи, якими регулюється політична діяльність у сфері культури, дійшов висновку, що в Україні репродукуються модернізовані архетипи державності радянських часів, за якими, культурна політика – це, у першу чергу, певна технологія управління, тобто складова суспільної діяльності, спрямованої на здобуття влади та користування нею. На думку автора, культура, яка розглядалась у радянській політичній парадигмі як просвітницький ресурс державної радянської ідеології, тепер тлумачиться у контексті іншої ідеологічної стратегії: актуалізації культурної спадщини заради формування національної ідентичності. Тобто, незалежно, від ступеня щирості намірів влади, очікуваної на початку 1990-х років деідеологізації поняття “культура” фактично не сталося. Крім того, практика використання поняття “культура” в сучасному публічному дискурсі України не відбиває того широкого політичного сенсу, який представлений, наприклад, у практиці політичної діяльності більшості європейських країн [4, 47].

Відзначаючи позитивні тенденції в розвитку української культури за останні роки, В. Малімон, разом з цим, вказує і на фактори, які не лише гальмують такий розвиток, а й можуть призвести до серйозних втрат. По-перше, негативно позначається на стані справ у галузі недосконалість відповідної нормативної бази. По-друге, неготовність значної частини працівників культури і мистецтва до роботи в нових політичних і соціально-економічних умовах, їх безініціативність у вирішенні питань забезпечення творчого процесу, пошуку нових форм організаційної роботи. По-третє, поряд з невирішеністю проблем творчо-організаційного плану, помітну негативну роль у сфері культури відіграє скорочення її фінансування як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях. Саме скорочення коштів на закупівлю творів, державні замовлення, організацію інтелігенції на межу матеріального зубожіння, зумовлює міграцію за кордон багатьох творчих особистостей. І якщо негаразди в розбудові інфраструктури, проблеми матеріального чи технічного забезпечення за певних умов можна оперативно компенсувати, то криза в кадровій системі може відкинути нас далеко назад. Саме нестабільність фінансового і матеріального забезпечення працівників

культури вкрай негативно позначається на багатьох творчих процесах в галузі. До цього слід додати невирішеність проблем з розподілом і працевлаштуванням випускників, їх закріпленням у творчих колективах і закладах культури [5, 17].

На думку О. Задихайло, адміністративно-правове регулювання діяльності окремих закладів і установ культури має певні особливості, зумовлені конкретними цілями їх створення, місцем і роллю цих закладів у загальній системі управління культурою. Завдяки цьому накреслюються підходи до вирішення організаційно-правових питань їхньої діяльності, формулюються конкретні пропозиції щодо вдосконалення законодавства у сфері бібліотечної, клубної, музейної справи, діяльності театральних та архівних установ. Тому для вдосконалення організаційної структури, правового статусу органів управління культурою в Україні необхідно: а) оптимізувати структуру апарату центрального органу виконавчої влади у сфері культури шляхом злиття тотожних за функціональною спрямованістю структурних підрозділів; б) здійснити перерозподіл повноважень між Міністерством культури та його регіональними структурами; в) налагодити систему інформаційного обміну та взаємодії між управлінськими структурами галузі культури та інших сфер суспільно-економічного життя шляхом підписання меморандуму про співробітництво; г) забезпечити чіткий розподіл компетенції органів управління культурою різних рівнів і законодавче визначення межі реалізації їхніх повноважень у досліджуваній сфері. Особливу увагу дослідниця надає доцільності розширення компетенції органів місцевого самоврядування у сфері культури, визначену в Законі України “Про місцеве самоврядування в Україні” (1997), шляхом доповнення її повноваженнями з підготовки пропозицій щодо основних напрямів культурної політики на відповідній території та участі в її реалізації. На думку автора, такий підхід надасть можливість названим органам самостійно формувати і здійснювати культурну політику на місцях з урахуванням особливостей культурних традицій кожного регіону [2].

Про те, що культурна галузь і державна політика у цій сфері потребує змін наголошують також Д. Дзвінчук та О. Немчук. Дослідники вказують на повну відсутність нових механізмів державного впливу на культурно-мистецьке середовище, яке стало повноправною складовою ринкових відносин на відповідних сегментах мистецько-ділової активності, можливо, навіть цього не бажаючи. Ні державні чинники, ні традиційні суб’єкти мистецько-культурного процесу (творчі колективи та спілки, концертні організації й установи, театри тощо), ні нові “вільні, творчі індивідуальності” ще не отримали достатньо вагомого досвіду діяльності в ринковому оточенні, досвіду професійного вирішення цілей і завдань, які виникають і вимагають належної реалізації. Така ситуація в соціокультурному просторі України продовжує зберігати у відносинах “влада – мистецтво” домінування моделі директивного управління “зверху – вниз”. Основою такої моделі є очікувальне споглядання керівників (як адміністративних, так і художніх суб’єктів генерування національного культурного продукту) на рішення функціонерів вищих рівнів державної ієрархії управління культурою. Очікуючи “правильних рішень” від Президента,

міністра, начальника управління, чиновника і т. д. щодо цілей, програм і завдань діяльності, розподілу бюджетного фінансування, людських і матеріальних ресурсів, керівники квазі-ринкових суб'єктів діяльності в сфері культури, за існуючої схеми і механізмів державного управління є абсолютно невмотивованими до активного тиску “знизу” власними пропозиціями на органи державного управління з метою формування культурної політики, інноваційних державних інституцій, приватних арт-структур, державно-приватних арт-партнерств, які б стали адекватною відповіддю на вимоги не просто ринкового, а інтелектуалізованого ринкового оточення. У даний час кожен з таких керівників в міру своїх здібностей, досвіду, зв'язків, творчого авторитету, ресурсних можливостей самотужки “вирішує”, “вибиває”, “проштовхує” свої мистецькі ідеї та проекти. Однак, відсутність в цій сфері критичної маси професійних управлінців обмежує конкурентні можливості вітчизняного мистецького продукту [1].

Дуже влучно на таку ситуацію вказує й Л. Сохань, яка в сценаріях розвитку суспільства вказала, що “... соціум все більш очевидно стає ареною дій не тільки владних структур, але й театром дій вільних, творчих індивідуальностей” [9].

Отже, аналіз послідовних етапів державного регулювання культурою за роки незалежності свідчить про набуття концептуально нових якісних чинників у становлення нової моделі вітчизняного культурного простору, ключовим стрижнем якого стала переорієнтації колишнього командно-адміністративного “управління” культурно-мистецькою сферою на “регулювання” її розвитку, а також вироблення ефективної політики державного протекціонізму щодо національних культурних індустрій з метою нарощування присутності українського культурного продукту у структурі споживання громадян усіх регіонів України, а також піднесення конкурентоспроможності національного культурного продукту на міжнародному ринках культурних індустрій. Відбувався пошук більш ефективних форм державного регулювання соціокультурним середовищем як у змістовному, так і в організаційно-управлінському плані. Як наслідок, поглибилось, передусім, усвідомлення зростання значення культури як форми вияву національної самосвідомості, національної ідентичності, фактора консолідації суспільства.

Разом з позитивними тенденціями в розвитку українського соціокультурного середовища, спеціалісти відзначають й фактори, що негативно позначаються на стані справ у галузі, передусім, пов'язаних з недосконалістю законодавчо-нормативної бази, скороченням фінансування галузі як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях, неготовності значної частини управлінців, а також працівників культури і мистецтва до роботи в нових політичних і соціально-економічних умовах. Несприятливо позначилась на стані державної культурної політики й російська анексія Криму та сучасне загострення політичної ситуації на Сході країни.

Аналіз концептуальних підходів до державного регулювання культурною галуззю ставить на порядок денний і такі стратегічні пріоритети сучасної державної

культурної політики, як забезпечення суверенітету держави; створення цілісної системи національної безпеки; безконфліктне входження України як рівноправної держави в міжнародне суспільство, охорона конституційного ладу; гарантування прав національних меншин, розвиток етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності громадян усіх національностей, що становлять народ України; подолання економічної кризи, забезпечення внутрішньополітичної стабільності суспільного життя; розроблення державної ідеології і т. ін. У такому контексті ключовим стратегічно важливим завданням є забезпечення пріоритетного розвитку та споживання в українському національному просторі продукту національної культурної індустрії.

Отже, основні пріоритети державної стратегії щодо формування нової моделі національного культурного простору в сучасній Україні мають носити комплексний характер, поєднуючи позитивні елементи накопиченого в Україні досвіду підтримки культури з новими інструментами культурної політики, успішно апробованими в інших країнах. Така комплексна стратегія має передбачати: поєднання нарощування бюджетної підтримки культури із стимулюванням благодійництва, меценатства, підприємницької активності культурно-мистецьких закладів; поєднання реформування органів управління культурною – із ширшим запровадженням конкурсних і прозорих механізмів фінансування культурно-мистецьких проєктів; поєднання протекціонізму щодо національних культурних індустрій із забезпеченням відкритості вітчизняної культури, її різноманіття, а також цілісності національного культурного простору України.

Висновок. Отже, з проголошенням незалежності України нагальним завданням державної політики стало формування нової моделі національного культурного простору. На відміну від радянської концепції “управління культурною” на державному рівні затверджується нова парадигма культури з усвідомленням зростання її значення як форми вияву національної самосвідомості, національної ідентичності, фактора консолідації суспільства та ефективності соціально-політичних перетворень.

Аналіз послідовних етапів державної культурної політики у пострадянський період свідчить про набуття концептуально нових якісних чинників формування нової моделі вітчизняного культурного простору, ключовими аспектами якого стали, по-перше, переорієнтації колишнього командно-адміністративного “управління” культурно-мистецькою сферою на “регулювання” її розвитку; по-друге, вироблення ефективної політики державного протекціонізму щодо національних культурних індустрій з метою нарощування присутності українського культурного продукту у структурі споживання громадян усіх регіонів України, а також піднесення конкурентоспроможності національного культурного продукту на міжнародних ринках культурних індустрій.

Основні пріоритети державної стратегії щодо формування нової моделі національного культурного простору в сучасній Україні мають комплексний характер, поєднуючи позитивні елементи накопиченого в Україні досвіду підтримки культури з новими інструментами культурної політики, успішно апробованими в інших країнах.

Література

1. Дзвінчук Д. Проблеми інноватизації механізмів державного управління діяльністю і розвитком мистецько-культурного середовища в Україні [Електронний ресурс] / Д. Дзвінчук, О. Немчук. – Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/putp/2011-3/doc4/08/pdf>.
2. Задихайло О. Організація управління культурою в Україні (адміністративно-правовий аспект): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / О.А.Задихайло; Нац. юрид. академія України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2006. – 186 с.
3. Карпов В. Державна політика у сфері надання послуг з експертизи культурних цінностей // Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтва: наук. журнал. – К.: Міленіум, 2017. – № 2. – С.19 – 26.
4. Кравченко О. Культурна політика в Україні за часів незалежності. Дискурс публічної політики / О.В.Кравченко // Культура України: [зб. наук. праць]. – Х.: ХДАК, 2010. – Вип.29. – С. 47 – 57.
5. Малімон В. Культурна політика держави як чинник реформування суспільства: автореф. дис. канд. наук з держ. управління: 25.00.02 / В.І.Малімон; Нац. акад. держ. управління при Президентові України. – Івано-Франківськ: Івано-Франківський нац. техн. ун-т нафти і газу, 2011. – 20 с.
6. Основи законодавства України про культуру: Закон України від 14.02.1992 № 2117-ХІІ.
7. Про Концепцію державної культурної політики в галузі культури на 2005–2007 р.: Закон України від 01.02.2005 № 2460-IV.
8. Про культуру.: Закон України від 14.12.2010 № 2778-VI.
9. Сохань Л. Искусство жизнетворчества. Предназначение. Жизнетворчество. Судьба: социологические очерки, социально-психологические эссе. Интервью. Глоссарий / Л. В. Сохань. – К.: Дом Дмитрия Бураго, 2010. – 576 с.
10. Чернець В. Держава і культура: Онтологія теоретичного й історичного виміру: [монографія]. – К.: НАКККІМ, 2015. – 552 с.

References

1. Dzvinchuk, D. Problems of Innovating the Mechanisms of Public Management of the Activities and Development of the Artistic-Cultural Environment in Ukraine. Retrieved from: www.kbuara.kharkov.ua/e-book/putp/2011-3/doc4/08/pdf [in Ukrainian].
2. Zadhaylo, O. (2006). Organization of cultural management in Ukraine (administrative-legal aspect). Extended abstract of candidate's thesis. Kh. [in Ukrainian].
3. Karpov, V. (2017). State policy in the field of rendering services for the examination of cultural values. *Visnyk Nacional'noyi akademiyi kerivnykh kadriv kul'tury i my'stecztva*, K.: Milenyum, 2, 19 – 26 [in Ukrainian].
4. Kravchenko, O. (2010). Cultural Policy in Ukraine During Independence. Discourse of public policy. *Kul'tura Ukrayiny*, Kh.: HDAK, 29, 47-57 [in Ukrainian].
5. Malimon, V. (2011). Cultural policy of the state as a factor in the reform of society. Extended abstract of candidate's thesis. *Ivano-Frankivs'k: Ivano-Frankivs'kyj nacz. techn. un-t nafty i gazu* [in Ukrainian].
6. Fundamentals of Ukrainian Legislation on Culture: Law of Ukraine dated February 14, 1992 No. 2117-XII [in Ukrainian].
7. About the Concept of the State Cultural Policy in the Field of Culture for 2005-2007: Law of Ukraine of 01.02.2005 № 2460-IV [in Ukrainian].
8. About culture: Law of Ukraine dated December 14, 2010 No. 2778-VI [in Ukrainian].
9. Sohan, L. (2010). Art zhiznetvorchestva.Prednaznachenie. Life-creation. Fate: sociological essays, socio-psychological essays. Interview. Glossary. K.: Dom Dmy'try`ya Burago [in Ukrainian].
10. Chernets, V. (2015). Power and Culture: Ontology of the Theoretical and Historical Vimiru. K.: NAKKKiM [in Ukrainian].